

ROZPUSTNOŚĆ (68) *sb f*

roś- (61), roz- (4).

Oba o jasne.

sg *N* rozpustność (14). ◇ *G* rozpustności (7). ◇ *D* rozpustności (7). ◇ *A* rozpustność (14). ◇ *I* rozpustnością (4). ◇ *L* rozpustności (11). ◇ *pl N* rozpustności (2). ◇ *A* rozpustności (6). ◇ *L* rozpustnościach (3); -ach (2) *BielKron, RejAp, -ach* (1) *WujNT*.

Sł stp notuje, Cn brak, Linde XVI (cztery z niżej notowanych przykładów) i XVIII w.

1. *Niepodporządkowywanie się normom moralnym i obyczajowym, niepowściągliwość, samowola, zuchwałość; nieumiarkowane korzystanie z przyjemności, życie w zbytku; niezdiscyplinowanie, rozpasanie; występki, grzechy; przepych, rozrzutność; licentia Vulg, Modrz; luxuria Calep, Vulg; asotia, voluptas Mącz; insolentia, mollitia Modrz; praesumptio HistAl; improbitas, lascivia, luxuria, luxus, malitia, nequitia, petulantia, profusio, superfluitas, vitium Calep (67) : RejJóz E4v; HistAlHUNG A3v; [Dworzanin mówi do Mnicha:] Zamykające królestwo nabyły przed ludźmi/ [...] iżebyście we wlfem nád námi láiki [...] gorę myeli/ á z yálmuzny y cyęłzkyego potu náłfego y náłfych vbogich ludkow/ proznuyąc/ pfy/ chłopy/ łzkápy karmili/ á dobrego bytu y fwey woley we wlfytkyey rospuŃności łotrzy z łotry y z kurwámi vzywáli. *KromRozm I A4v*; Ty też swowolne, ktorzy więcej bywa, rozpustność sama a nálog zły pod swą wolą za ukazaniem a otworzeniem drogi prze jaką walkę na granicy łacno przywiedzie ku łupom, ku najazdom, gwałtom *Diar* 67, 71; *BielKom* F7; *RejZwierc* [213]; Pieśni/ liŃty/ ksiáżki gámrácyey pełne/ w kochániu wielkiem bywáią v dworzan [...]. Ale trzeba to pilnie vwázác/ że tákowe kochánie młode ferce do wlfelákiey rospuŃności ciągnie/ á do vcźciwych myśli y łpraw niełpołobnem i czyni *ModrzBaz* 13; ále iż oná [możność (= władza) królewska] iest zupełna á naywyżłza/ przeto dla niekárnóści łacno łię w rospuŃność vdawa. *ModrzBaz* 75v; To niech będzie dofyć o wolności [szlacheckiej]/ ábo rádfzey o wielkiej á nieznośney rospuŃności. *ModrzBaz* 141v, 50v, 102; Bo gdy lud on czekáiąc Moyżelzá/ ktorzy czterdzieści dni v Páná Bogá nágorze przebywał/ wproznowániu iadł y pił/ y złych łię rzeczy z rospuŃności domyślił/ [...] wzburzyli łię iáko łzaleni/ y bieźeli do Aaroná/ ony łłowá łzátáńłkie mowiąc: wftáń vcźyń nam Bogi *SkarŻyw* 490; Abowiem tákże [trzeci list św. Jana Apostoła] vpomina wiernych/ áby łię łtrzegli wlfytkich haeretykow: ále ołobliwie [...] tych ktorzy złe vzywáli łiftow Páwłá S. zálecáiąc łudziom łámę wiáre [tj. wiáre bez uczynków]. [...] Zowiąc ie przeto łudziemi niezboźnymi/ y łáłkę Bożá w rospuŃność obracáiącymi: ktorzy łię łámi wyláczáią od kościołá y od wiáry iego. Nápomina k temu Kátholiki/ áby byli łtáteczni y nieporuŃzeni w Apołtolłkiey wierze *WujNT* 832; [Bo niektorzy mnimáią/ aby wolność Chreściáńłka nic inego niebyłá/ niźeli mięło ieść/ nie łpowiedáć łię/ niepościć/ [...] łedzą przeto łłczerei [lege: z szczerei] rospuŃności a zuffali w piátky mięło *UstKościoł* 82; A przeto nie tychłiby to zá Heretyki mieć/ y zá złe łudzie/ ktorzy dźiatek łwych nie chrzczą/ ále ktorzy ie w rospuŃności chowáią/ y niczego ich dobrego nie vcźá *PiotrGonPonurz* K4; Pożytecznieyłza iest łkromność y mierność niźli zbytek. Zbytek bowiem dvoióką łzkodę czyni. Naprzod temu ciáłu náłzemu ku pyłze y rospuŃności wędźidłá rospuŃczá. *GrzegŻarnPos* 1597 13 (*Linde*)].*

rozpustność czyja [w tym: *G sb* (11), *pron poss* (2)] (13); *KromRozm I D4v*; *Leop* 1.*Cor* 8/9; gdzie też [w *przedmowie do Ksiąg trzecich*] [...] iest zmiáńká/ y o rospuŃności żołnierzow czáłu woyny.

ModrzBaz 101v; Drudzy ktorzi tego mnińmiania byli/ iż rospuŃtnoŃć Ńláchty ná woynę idącey może być hamowána/ y mogą być w przyŃftoyney powinnoŃci zątrzymáni/ powiedáli/ że [...] *ModrzBaz* 120; A to o iego zacnoŃci dla tego powiedam/ ábychmy ták rozumieli/ że ten [*tj. szkolny*] Ńtan/ wŃzelákim ŃpoŃobem ma być bronion/ przeciwno przewrotnoŃci Ńadow/ y rospuŃtnoŃci ludzi náŃzego wieku/ ktorzi nic inŃzego ták nieprágna/ oprócz ŃwietnoŃci żywota/ á mnoŃtwá bogactw y moŃnoŃci: [...] zász náuki [...] wárŃtát/ ludziom podŃym zoŃtáwuia. *ModrzBaz* 131; Bo owi co zász Ńwiátęm w Ńwoiey rospuŃtnoŃci/ Vdáia fię ná zbytki/ roŃkoŃzy/ luboŃci. [...] Tákowi zginą iák cień márný wpada w morze *KoŃakSzczęŃl* [D].*Cf* »rozpuŃtnoŃci Ńwiata«.

W poŃlączeniach szeregowych (7): Y owŃfem zászŃfę przed tym kácerze Ńtátecznym á ŃwyętoŃliwym żywotem w Ńercá ludzkye Ńye wkradáli [...]. Yedno to teraz Ńwá woŃa/ rospuŃtnoŃcią á zuchwáŃftwem Ńye zálezáya. *KromRozm I* C4v; *Diar* 72; *Asotia*, *ObzárŃoŃć*. *PiyańŃtvo*. *RoŃpuŃtnoŃć*. *Mqcz* 17d; A ták [w *Ńzym towarzystwie*] zászŃfę zászŃdzi huk zászŃdy puk/ zászŃdy piŃk/ zászŃdy pychá/ zászŃdy zwádá/ zászŃdy opilŃtvo/ Ńwawola/ dziwna rospuŃtnoŃć/ dziwne kroki y Ńkoki. *RejZwierc* 122v; *Zli* zászŃfę [*dobrodziejŃtw danych przez Pana uŃzywajq*] z wielką rospuŃtnoŃcią/ z wielką Ńwawolą/ z wielkim niebaczeniem áni ná woŃa PáńŃkq/ áni ná Ńtrách Ńrogich Ńadow iego *RejZwierc* 132; O oŃtáteczna nędzo/ w tych domiech/ w tych MieŃciech kráinách [*gdzie nie chwyta Ńię męzobójcy i nie wymierza Ńię mu kary*]/ mieŃzkác w ták wielkiey rospuŃtnoŃci/ okrućienŃtwie/ á niekárnoŃci. *ModrzBaz* 31v; *Luxus*, *Non solum pro re venerea, sed etiam, et fere semper proprieque; pro omni superfluitate, et nimia profusione, et sumptuosiore cibi, vestitus et aliarum rerum cura dici solet* – *Zbitnie ziczę*, *RozpuŃtnoŃcz*, *Zbitek*. *Calep* 621a.

W przeciwŃstawieniach: »rozpuŃtnoŃć ... dobre uczynki, karanie (a. [karnoŃć]), powŃŃiágliwoŃć, umiarkowanie« (3): IŃz miŃy panie przyrodzenie czŃlowieczentwa náŃtego więcey Ńie Ńciága ku Ńwovolney rospuŃtnoŃci niŃzli ku iakięm powŃŃiágliwoŃciám a dobrim vczyńkom *RejPs* 172; *KwiatKŃsiqz* E4v; Bo Ńie miŃoŃierdzie obroćić muŃi w ŃrogoŃć/ ŃpráwiedliwoŃć w krzywdę/ ŃŃuŃzne vmiárkowanie w rospuŃtnoŃć á w ŃzalenŃtvo. *RejZwierc* 76; [Miey go [syna] zászŃdy poki mŃod w karnoŃci/ A nie dopuŃzczáy mu rospuŃtnoŃci. *WirzbGosp* C].

W charakterystycznych poŃlączeniach: *dziwna(-e) rozpuŃtnoŃć (rozpuŃtnoŃci)* (3), *niezmierna, nieznoŃna* (2), [*Ńzczera*], *wielka(-ie)* (8), *wsza (wszelaka, wszytka)* (3), *wszech zŃoŃci pęlna*; *rozpuŃtnoŃć ludu pospolitego, ludzi náŃzego wieku, Ńláchty, ŃoŃnierzow*; *rozpuŃtnoŃć (rozpuŃtnoŃci) może być hamowana, [w kim] powŃtaje, uroŃta(-y)* (2), *zamnoŃżyć Ńię muszq*; *rozpuŃtnoŃci [nie dopuŃzczác [komu]]*, *namnoŃżyć*; *rozpuŃtnoŃci z mŃodych lat przywykńq*; *rozpuŃtnoŃć wnieŃć [gdzie]*, *zwyciężyć*; *na rozpuŃtnoŃć Ńię ŃkarŃżyć* (2); *obroćić Ńię (obracájcy [co]) w rozpuŃtnoŃć (rozpuŃtnoŃci)* (3), [*z czego*] *przyŃć*, *wdawać Ńię*, [*czym*] *zwiedzeni*; *uwieŃć Ńię za rozpuŃtnoŃciq*; *w rozpuŃtnoŃci kochać Ńię*, [*czego*] *uŃzywác*, ([*kogo*]) *wychować ([chować], wychowan(y))* (3).

Zwrot: »żyć w rozpuŃtnoŃci« (1): *ZápłákawŃzy mŃodzyeniec/ rzeczę zálezŃliwie/ NieŃtotyŃz nędzny Ńwiece/ kto ná tobie żywie/ W rospuŃtnoŃci Ńwovolney/ á co cie ŃŃucháia/ Ná cnotę á ná Pána nigdy nic niedbáia. *RejWiz* 168.*

Wyrażenia: »rozpustność ciała« (1): Oni [*doktorowie Kościoła*] pośtem/ powściągliwością/ bezżeństwem/ kłafztormi/ pułtyniami/ y vmartwieniem ciał swoich/ do mądrości y táiemnic Bozkich przychodzili/ á tyś w roskofzy y rospuśtności ciáá y świátá wzrofl. *SkarKaz* 43b.

»sprostna rozpustność« (1): A łtad [!] co vroflo iuz káždy baczyć może/ iákie łotroftwá/ iákie iáwne á niewftydliwe cudzołoftwá/ á łtąd y morderftwá y ine łproftne rospuśtności *RejAp* 171.

»swowolna rozpustność« [*szyk 4:1*] (5): *RejPs* 172; *RejWiz* 168; *RejPos* 202; [*kogo rozum rzdzi*] Zwycięzy káżdą fwowolną rospuśtność/ vważywłzy to łobie/ iz tho cnotliwemu/ poczciwemu á łkromnemu iest wftyd á wielka ohydá iemu y łławie dobrej iego. *RejZwierc* 21v; *RejPosWstaw* [413].

»rozpustności(-ość) świata (tego)« (7): Y obaczył to [...] on łzátan przewrotny/ y łtárał łie zázwdy pilno/ [...] áby włzędy były bogáctwá około zbiorow á łprawiec kościelnych/ áby tym łtárym figlem iego ludzie bywáli zwiedzieni w łwą wołá á w rospuśtności łwiáthá tego. *RejAp* 34v, 106; *RejPos* 79, 202; Gdyż go [*ciało*] Pan Bog raczył łtworzyć nie ná rospuśtności łwiátá tego/ ále ku czci ku chwale łwoiey/ á ku poćiwey ozdobie iego/ y łławie iego *RejZwierc* 113v; Pátrz iáko łchodzą takim márnie łátá/ Co łie wdawiaá w rospuśtności łwiátá. Sławá łępieie dobre mienie ginie/ Kto prze rospuśtność łwięta cnotę minie. *RejZwierc* [213]; *SkarKaz* 43b.

»zbyteczna rozpustność« (1): Abowiem dofyć *wam*, iżeście przelźłego czáfu *żywotá* pełnili wołá Pogáńfká/ chodząc w niepowściągliwościach/ poządliwościami/ opiltwách/ bieśiádách/ piiáńtwách/ y łprofných bálwochwáltwách. Zá czym dziwuiá łię iz wy nie łchadzać łię z nimi ku teyże zbyteczney rospuśtności [*in eandem luxuriae confusionem*]/ złorzeczác *was*. *WujNT* 1.*Petr* 4/4.

Szeregi: »łakomstwo i rozpustność« (1): Nie máłz tám [*w niebieskich pałacach*] nieprzyziacielá y przeciwniká: [...] nie máłz grzechow/ y do nich łkłonności: [...] nie máłz gniewow y hárdości: nie máłz łakomftwá y rospuśtności: nie máłz obzárftwá y niemierności: [...] *LatHar* 598.

»rozpustność a nierząd« (1): *Corruptissimos mores secum invexit in patriam*, Dziwná rospuśtność á nierząd s łobá wniostł do oyczizny. *Mqcz* 477c.

»pieszczota a rozpustność« (1): Wielkich Pánow łynowie niemal włzytcy w pieśczoćie á w rospuśtności bywáią wychowáni [*in magna vitae licentia educantur*] *ModrzBaz* 12.

»rozkosz albo (i) rozpustność« (2): *Multi foelicitatem metiuntur voluptate*, Wiele ich łzczęśliwość roskofzą áłbo rospuśtnościá mierzą/ To yełt zá nawiętłzą łzczęśliwość pokłádáyá/ Roskofzy vżywác. *Mqcz* 219c; *SkarKaz* 43b.

»swa wola (a. swowoleństwo, a. swowolność) a (i) rozpustność« [*szyk 4:2*] (6): Sámić Luther y Melánchton o tym łwyádlłá/ á ná łwą wołá y rospuśtność ludu łopolitego łye łkárzá/ ktorey łami námnożyli/ vcząc iz nyemáłz roznołci v Bogá myedzy złým á dobrym vczynkyem. *KromRozm I* D4v, D; *RejAp* 34v; *RejPos* 79; *RejZwierc* 60v; ktorych chęć zá niekaraniem obrociłá łię w wielkie fwowoleńftwo y rospuśtność [*processit ad summam licentiam*]. *ModrzBaz* 23.[*Ponadto w połączeniach szeregowych 3 r.*]

»śmiałość i rozpustność« (1): A iáko dziecińftwo kocha łie w prołtołci/ záłię gdy będzie ktho młodzińcem/ kocha łie w łmiálołci y w rospuśtności [*iuventus presumptione ... gratulatur*]/ w łtárołci będąc kocha łie w łtałołci y w łokoju *HistAl* K3v.

»rozpustność, (a) wszeteczeństwo« [szyk 1:1] (2): á potym [jawnogrzesznik] vczynił krocuchną modlitwę [...] ku Pánu fwoiemu. Vkázuąc to/ iż ono złe á vporne ferce iego/ zázwdy dziwne á fprofne mylli wypuřczáło s liebye/ ná wřzeteczeńftwo á ná fwowolne rořpuřtnořci thego řwiátá nędznego. *RejPos* 202; *Luxuria, Lascivia, petulantia, immodicus voluptatum deliciarumque usus, nimiaque non modo in rem veneream, verumetiam in molliorem vestitum, lautioresque epulas profusio* – *Rozpuřtnořcz, wřzetecenftuo. Calep* 621a.

»rozpustność, (a) złořć« (2): Abowiem to być nie może/ áby tácy iákimi práwy ábo kárnořciámi pohámowáni być mogli/ ktorzy tákiew rořpuřtnořci á złořci z młodych lat fwoich przywykli. *RejPosWstaw* [413]v; *Calep* [696]a.

W przen (1) : ftárayćie fię áby niektorych złych praw poprąwiono/ á ná rořpuřtnořć wřzędzie hárcuiącą munřtúk włożono. *ModrzBaz* 140v.

a. Rozwiązłość seksualna, nierząd; impudicitia Vulg (13) : Iákož fie te(dy) tym więcey ftrzedz nie máią/ áby řzkárádzye łamiąc wiárę małż(eń)řką/ dzyatkom przyczyny nie dáli/ zle o niey rozumieć á lekko ią łobie ważyć? ktory pořtępek bliřki ieft ku wřzelkiew rořpuřtnořci. *RejPosWstaw* [412]; ábowiem wtrąćili fię niektorzy ľudzie (dawno przedtym ná to potępienie náznáczeni) niezbořni/ ktorzy Bogá nářzego łářkę obracáią w rořpuřtnořć *WujNT Iudae* 4.

rozpustność czyja [w tym: *G sb i pron* (3), *pron poss* (1)] (4): Vřlyřfála to ona bogatá/ řwietřká/ a rozpuřtná panij/ Mariá ijmieniem/ przezwiřkiem Magdaléna/ iję tam pán Iezus obiadaue/ a iuž przedtym řluchála kázaniá iego przeciw řweé rořpuřtnořci *Opecřyw* 45v; *Rejřóz* F7; ábowiem z rořpuřtnořci białychgłow/ řilá fie złego rodzi/ gdzie męřczyznřka niepowřcięgliwořć/ nigdy thák řwiátu řzkodzić nie może. *GórnDworz* Z7; *Skarřyw* 510 marg.

W charakterystycznych połączeniach: wielkie rozpustności (rozpustność), wszelka; rozpustność białychgłow, duchownych; z rozpustności [co] się rodzi; dom na rozpustności udany; w rozpustność [co] obracać, wdawać się; wychowan w rozpustnościach.

Wyrażenia: »rozpustność cielesna« (2): ktorzy [heretycy] ná pokrywánie řwego řumnienia/ rořpuřtnořci ćieleřney/ drapieřtwá/ lichwy/ złupienia dobr kořćielnych/ wiárę łobie iáką chcą przędą *Skarřyw* 80, 353.

»rozpustności nieczyste« (1): Ten [papieř Jan XIII] iefzcze s fwoiey młodořci nie był wychowan iedno w rořpuřtnořciach nieczyřtych á w myřliřtwie. *BielKron* 174.

Szeregi: »cielesność i rozpustność« (1): Chodźmy vczćiwie/ iáko we dnie: nie w bieřiádách y piiáńřtwách: nie w ćieleřnořciách y rořpuřtnořciách [non in cubilibus et impudiciis] (marg) wł: w łožách. to ieft, nie w porubřtwie áni w cudzołoftwie. (–) *WujNT Rom* 13/13.

»psota i rozpustność« (1): Oczy wypukłe chocia nie rořtworne. Zna(mionują) ćřłowieka prořtaka, głupiego, grubego przyrodzenia y rozumu, przeto teź bywa řćzodry/ powolny ku pořłudze, y na wřzytko łacno nawiedziony zwłářczá ku přocie j rořpuřtnořci. *GlabGad* N6.

»rořkosz i rozpustność« (1): *Exposita domus cupiditati et voluptatibus*, Dóm ná rořkoszy y rořpuřtnořci vdány/ álbo potemny dóm ku wřzém rořpuřtóm. *Mącz* 310d.

»zbytki i rozpustność« (1): Ludzie nieukaráni/ wzbytki wielkie y rospuŃtność cielesną się wdawali: brąc wiele żon/ y powinnyą krew mázác/ y niewolniki Chrześciańskie/ y dzieci łwe Zydom przedawác śmieli. *SkarŻyw* 353.

Przen (1) :

Szereg: »rozpustność a swowolność« (1): A iż Ian łwięty powieda iż ią [*Wielką Nierządnicę*] widział ná pułzczy/ to ielt/ widział ią w wielkich rospuŃtnoŃciach á we wńzech łwowlnoŃciach iákoby iákie żwirzę łrogie á nieokroczone ná pułzczy. *RejAp* 141.

2. [*Warunki sprzyjające wygodnemu życiu* [czego]:

Szereg: »rozpustność i rozkosz«: RycerŃskiego y do prac zwyczajnego żołnierzá Hännibalowego/ zepłowała rozpustność y rokłoŃz Campániae. *BusLic* 40.]

3. [*Odpoczynek, niepodejmowanie wysiłku* [czego] (1) :

Szereg: »rozpustność i pokój« (1): A bowiem Siculow [= *mieszkańców Sycylii*] zaiłte wtey mierze poŃtępki [*tj. działania mające na celu odpoczynek i regenerację sił po podjętym wysiłku, zwłaszcza umysłowym*]/ więcey czynią ku rospuŃtnoŃci vmysłu/ y pokoiowi. Francuskie zaś przeciwne ktore pożądaią po nas wŃstawicznego ćwiczzenia/ y władania ćiałem. A włozły między tymi łrzodek trzymaia. *KwiatKsiąŃ* P3.

Synonimy cf ROZPUSTA.

Cf **ROZPUSTA**, [**ROZPUŚCIEŁOŚĆ**]